

ЕКІНШІ ДЕҢГЕЙДЕГІ БАНК ПАЙДАСЫНЫҢ КӨЗДЕРІ

Кенжебекова Б.Е., «7M04106– Қаржы» мамандығының магистранты

Ғылыми жетекшісі: **Лухманова Г.К.**, э.ғ.к.

І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: irada_010109@mail.ru

Банктің қаржылық нәтижелерін дұрыс және тұрақты талдаусыз оның одан әрі жұмыс істеуі мүмкін емес, өйткені олардың негізінде қызметтің бизнес-жоспарлау құрылады және тиісті басқарушылық шешімдер қабылданады. Банк қызметінің тиімділігін талдау кірістер мен шығыстарды талдаудан басталады және пайданы зерттеумен аяқталады. Банк кірістері мен шығыстарын талдау екінші деңгейдегі банк қызметінің нәтижелерін зерттеуге, демек, оның коммерциялық кәсіпорын тиімділігін бағалауға мүмкіндік береді.

Тірек сөздер: *екінші деңгейдегі банк, несие бизнесі, дисконт-бизнес, операциялық шығыстар, пайда, банктің жалпы пайдасы.*

Без правильного и регулярного анализа финансовых результатов банка невозможно дальнейшее функционирование банка, так как на их основе строится бизнес-планирование деятельности, и принимаются соответствующие управленческие решения. Анализ результативности банковской деятельности начинается с анализа доходов и расходов, а заканчивается исследованием прибыли. Анализ доходов и расходов банка дает возможность изучения результатов деятельности коммерческого банка, следовательно, и оценки эффективности его как коммерческого предприятия.

Ключевые слова: *банк второго уровня, ссудный бизнес, дисконт-бизнес, операционные расходы, прибыль, валовая прибыль банка.*

Without a correct and regular analysis of the financial results of the bank, the further functioning of the bank is impossible, since business planning is based on them, and appropriate management decisions are made. Banking performance analysis begins with an analysis of income and expenses, and ends with a study of profit. Analysis of the income and expenses of the bank makes it possible to study the results of the activities of a commercial bank, therefore, and assess its effectiveness as a commercial enterprise.

Key words: *second-tier bank, loan business, discount business, operating expenses, profit, bank gross profit.*

Пайда алу - бұл банк ісі саласындағы негізгі мақсаттардың бірі, ол банк қызметінің тиімділігінің негізгі қаржылық көрсеткіші; банктің пайда мөлшері осы қызметке қатысы бар барлық адамдар үшін маңызды.

Пайда мөлшері жеткілікті болуы керек:

- меншікті капиталды ұлғайту;
- резервтік қорлар құру;
- банк операцияларын кеңейту және жетілдіру;
- күрделі салымдарды қаржыландыру;
- қызмет сапасын арттыру;
- дивидендтер төлеу үшін [1].

Нәтижесінде, олар қалыпты жұмыс істеу және одан әрі даму жағдайларын анықтайды.

Жалпы алғанда, банк жүйесіндегі пайда мөлшері оның сенімділігін қамтамасыз етеді, бұл депозиттердің қауіпсіздігіне және банктік қызметтерді тұтынушылар тәуелді болатын несие көздерінің болуына кепілдік береді.

Әртүрлі бизнес түрлері екінші деңгейдегі банк (ЕДБ) кірістерінің көздері болып табылады. Банк бизнесінің элементтеріне мыналарды жатқызуға болады: несиелік бизнесі; дисконт-бизнесі; банктің кепілдік қызметі; бағалы қағаздармен бизнес; салымшылардың тапсырмасы бойынша салымдарды қабылдау мен жүзеге асыруға, басқа банктермен корреспонденттік қатынастарға, дәстүрлі емес банктік қызметтерге негізделген бизнес.

Несиелік бизнес екі компоненттен тұрады - клиенттерге несиелік беру (заңды және жеке тұлғаларға) беру және басқа екінші деңгейдегі банктерге пайыздық сыйақы үшін бос ресурстарды уақытша пайдалануға беру.

Дисконт- бизнес банктің төленбеген вексельдерді, чектерді және белгілі бір жеңілдік - дисконтпен талаптарды сатып алу жөніндегі операцияларына негізделген. Дисконттық бизнестің бір түрі - банктің факторингтік операциялары. Факторингтік операцияның технологиясы банк сатып алынған төленбеген талапты корреспонденттік шоттан төлейді [2].

Бағалы қағаздармен бизнес банктің өзі шығарған бағалы қағаздарды сату және оларды нарықта сату, тапсырма бойынша бағалы қағаздарды орналастыру, тұрақты табыс алу немесе қайта сату мақсатында бағалы қағаздарға салымдар сияқты құрамдас элементтерден тұрады.

Банктің қаралып отырған коммерция түрінен түсетін кірісі бағалы қағаздарды сату кезіндегі бағамдық айырмадан, дивидендтерден, борыштық міндеттемелер бойынша пайыздық кірістен, жекешелендіру бойынша қызметтер мен бағалы қағаздарды орналастырғаны үшін алынған комиссиялық сыйақыдан және т. б. құралады.

Банктің кепілдік қызметі тікелей ақшалай түрде табыс береді немесе жанама түрде алынатын пайдаға байланысты болады.

Өз клиенттеріне есеп айырысуды жүзеге асыру және кредит алу үшін кепілдіктер мен кепілдемелердің әртүрлі нысандарын бергені үшін банк ақшалай нысанда комиссиялық сыйақы ала алады.

Салымдарды тартумен және салымшылардың тапсырмасы бойынша операцияларды жүзеге асырумен байланысты бизнес, келесі нысандарда табыс алуға мүмкіндік береді: шотты ашу немесе жүргізу үшін комиссиялық сыйақы; кезең үшін тіркелген комиссия; айналымнан алынатын комиссия (айналымнан алынатын пайыз) және т. б.

Банктің дәстүрлі емес қызметтерінен түсетін табыс лизингтік, ақпараттық, кеңес беру қызметтері, клиенттерді оқыту қызметтері және т. б. алынатын табыстардан тұрады.

Екінші деңгейдегі банк шығындарын сипаты, нысаны, есепке алу тәсілі, кезеңі, оларға салық салынатын базаға әсер ету, шектеу тәсілі бойынша жіктеуге болады. Табиғаты бойынша олар операциялық, банктің шаруашылық қызметін қамтамасыз ету шығыстары, банк қызметкерлеріне жалақы төлеу, салық төлеу, арнайы резервтерге аударымдар және т. б. болып бөлінеді.

Операциялық шығыстарға мыналар жатады: депозиттік және кредиттік операциялар негізінде банк тартқан ресурстар үшін проценттер төлеу; бағалы қағаздармен, шетел валютасымен операциялар бойынша, кассалық және есеп айырысу операциялары бойынша, инкассация үшін банк төлеген комиссия; өзге де операциялық шығыстар [3].

Сонымен, операциялық шығындар - бұл банктік операцияларға тікелей байланысты шығындар. Банктің шаруашылық қызметін қамтамасыз ету жөніндегі шығыстар негізгі құралдар мен материалдық емес активтердің амортизациясын, жабдықты жалға алу, жөндеу, кеңсе тауарлары, автокөлікті ұстау, арнайы киім сатып алу және т. б. жөніндегі шығыстарды қамтиды. Банк қызметкерлерінің еңбекақысын төлеу жөніндегі шығыстар жалақыдан, сыйлықақылардан, жалақыға есептеулерден құралады. Салықтарды төлеу бойынша шығыстар мүлік салықтарымен, жер салықтарымен, автокөлік құралдарының иесінен, автожолдарды пайдаланушыға және банк операцияларының өзіндік құнына жататын басқа да салықтармен байланысты.

Шығыстардың арнайы тобы - бұл бағалы қағаздардың құнсыздануымен және басқа да белсенді операциялар үшін ықтимал шығындарды өтеу үшін резервтерді қалыптастыру шығындары болып табылады.

Құрамы бойынша банктің өзге шығындары әр түрлі, олар жарнама, әс-сапар, кадрларды дайындау, маркетинг, аудиторлық тексеру, сот, есеп беру және т.б. шығындары.

Екінші деңгейдегі банктің пайдасы - бұл шығындардан кірістерден асып кету нысанындағы банк қызметінің қаржылық нәтижесі.

Жалпы кіріс мөлшері мен банктің шығындары туралы қолданыстағы заңнамаға сәйкес шығындар арасындағы айырмашылық баланс немесе жалпы пайда деп аталады. Егер бұл айырмашылық теріс мәні болса, ол шығын деп аталады.

Банктің жалпы пайдасы: операциялық пайда (операциялық кірістер мен шығыстар сомасы арасындағы айырма); пайыздық; комиссиялық пайда; қаржы нарықтарындағы операциялардан түсетін пайда; өзге операциялық пайда; жанама қызметтен түсетін пайда; өзге пайда болып бөлінеді.

Пайда құрамында ең үлкен үлесті операциялық пайдаға, ал оның ішінде пайыздық пайдаға тиісті [3, 449 б.].

Банк алған пайда мынадай негізгі бағыттар бойынша бөлінеді: бюджетке салық төлеу; акционерлерге (қатысушыларға) дивидендтер төлеу; пайданы капиталдандыру (жарғылық және резервтік қорларды, арнайы мақсаттағы қорларды, жинақтау қорларын және басқа да қорларды толықтыру).

Банк кірістілігін талдау банк тиімділігінің қаржылық көрсеткіштерін сауатты ескерусіз және оның қаржылық есептілігінде бухгалтерлік деректерді уақтылы, толық көрсетпестен мүмкін емес. Пайданың көздері мен себептерін ашу банктің жағдайы мен дамуы туралы дұрыс түсінік қалыптастыру маңызды.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Б.Х. Алиев, А.М. Аликберова. Оценка факторов регулирования прибыли коммерческого банка. URL:

<file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD/Downloads/otsenka-faktorov-regulirovaniya-pribyli-kommercheskogo-banka.pdf>

2. Е.Б. Никитина. Резервы роста прибыли банков. URL: <file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD/Downloads/rezervy-rosta-pribyli-bankov.pdf>

3. М.С. Марамыгин, Е.Г. Шатковская, М.П. Логинов, Н.Н. Мокеева, Е.Н. Прокофьева, А.Е. Заборовская, А.С. Долгов. Банковское дело и банковские операции: учебник. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2021. – 567 с.